

УДК 811.111'255.4

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

Для забезпечення високого рівня якості перекладу необхідно враховувати жанрово-стилістичну специфіку текстів оригіналу і перекладу, прагматичні фактори, що впливають на вибір варіанту перекладу, еквівалентність змісту оригіналу і перекладу тощо. Проблеми еквівалентності змісту оригіналу як підгрунття, що визначає їх комунікативну рівноцінність, є особливо актуальними на сучасному етапі. В свою чергу, прагматичний аспект теорії перекладу традиційно вивчається сучасним перекладознавством і має неабияке значення. Сама внутрішньотекстова парадигматика, відношення актантів у тексті до тих чи інших знаків та предметних ситуацій, мовні відмінності у тому, як проявляється відношення самого автора до них у текстах оригіналу та перекладу, прагматичний аспект фреймів, що співвідносять дії суб'єкта мовлення із фіксованими у субкультурах нормами поведінки в певних ситуаціях є актуальними у сучасній теорії перекладу.

Розмаїтість та комплексність перекладацьких проблем в зв'язку з розвитком засобів масової інформації та пошуком шляхів вирішення глобальних проблем сучасності зумовлені ростом значущості та актуальності міжкультурної комунікації на сучасному етапі. Як невід'ємна складова духовної культури соціуму переклад може і повинен бути для всіх народів носієм, провідником і індикатором найціннішого [7, с.18], враховуючи його культурно-когнітивну природу [8, с. 109], і виступати різновидом комунікації, в якому спілкування відбувається шляхом ідентифікації окремих, знайомих для адресанта і реципієнта рис репрезентованої ситуації [16, с. 266], де суб'єктивний і соціокультурний аспекти міжкультурної комунікації набувають різноманітних значень. У трактуванні багатьох перекладацьких проблем досить плідними є дослідження вітчизняних та зарубіжних перекладознавців [1–6; 9–15]. Мови оригіналу та перекладу різняться між собою, оскільки лінгвістичні можливості двох мов, шляхи відтворення та перетворення

об'єктивної дійсності, контекстуальна взаємодія елементів різних мовних рівнів та комплекс екстралінгвістичних факторів є специфічними для кожної мови. Незважаючи на успіхи, досягнуті в 70-80-і роки семантичними, соціолінгвістичними, психолінгвістичними дослідженнями, в центрі уваги науковців актуальними залишаються проблеми адекватності перекладу, стратегій перекладу, перекладацьких трансформації, прагматичної норми та норми еквівалентності.

Прагматична норма перекладу визначає прагматичні цінності перекладу, а прагматичні умови перекладацького акту можуть зумовити повну чи часткову відмову від дотримання норм перекладу, замінити переклад перекладом, референтом чи іншим видом передачі змісту оригіналу. Норма еквівалентності є кінцевою нормативною вимогою, яка виконується при адекватних перекладах.

Вирішення проблемних питань еквівалентності перекладу, наприклад, вимагає уточнення ієрархічного співвідношення, що існує між мовним значенням тексту (його семантичним наповненням) і його прагматичним змістом, що є центральною проблемою будь-якої комунікації. Без її попереднього вирішення неможливо розглядати монолінгвальну чи білінгвальну (полілінгвальну) комунікацію. Аломорфні особливості в системах вихідної і перекладацької мов обмежують повне збереження або ж відтворення змісту оригіналу у перекладі. Науковці розрізняють потенційно досяжну еквівалентність і перекладацьку еквівалентність. Під потенційно досяжною еквівалентністю розуміється максимальна спільність змісту двох білінгвальних текстів, що допускається розходженням мов. Перекладацька еквівалентність трактується як реальна значеннева близькість текстів оригіналу і перекладу, яка досягається у процесі перекладу.

Існує ієрархічна система класифікацій типів еквівалентності. Семантична еквівалентність може включати різні типи семантичних інваріантів і виступати денотативною еквівалентністю. Окремим підвидом семантичної еквівалентності виступає конотативна еквівалентність. Необхідною умовою

цієї еквівалентності є адекватна реакція реципієнта на інтенцію адресанта, яка адекватно повинна передаватись у перекладі. Еквівалентність на всіх рівнях передбачає як збереження структурних особливостей, так і смислових та прагматичних характеристик текстів оригіналу та перекладу.

У визначенні адекватності перекладу неабияку роль відіграють перекладацькі трансформації. Перекладацькі трансформації трактуються як лексико-семантичні, структурні і функціональні засоби адекватної передачі асоціативно-інформаційних зв'язків у текстах оригіналу та перекладу, що відтворює особливості процесу вербалізації певних концептуальних ознак у когнітивному процесі на лінгвальному та паралінгвальному рівнях, враховуючи аломорфні та ізоморфні особливості мов оригіналу та перекладу.

У нашому дослідженні ми розглядаємо граматичні, лексичні, стилістичні та прагматичні трансформації. Граматичні трансформації виникають при певних умовах. Це, насамперед, відсутність відповідних мовних одиниць у мові перекладу або ж часткова відповідність одиниць у мовах оригіналу та перекладу; існування відмінностей у характері та вживанні мовних одиниць у мовах оригіналу та перекладу. В свою чергу, лексичні трансформації викликані як різницею у смисловому наповненні мовних одиниць чи у їх відносній кореферентності, так і їх різними смисловими конфігураціями. Стилiстичні трансформації виникають в результаті різнофункціональності мовних одиниць у мовах оригіналу та перекладу, а також в результаті різниці у ієрархічній значимості та частотності вживання мовних одиниць у стилістичній системі кожної мови.

Виходячи із кількісних розрахунків, проведених нами, ми розробили схеми, що демонструють кількісне співвідношення, а також рівень частотності перекладацьких трансформацій різного роду. Серед граматичних трансформацій найвищою частотністю відрізняються заміни, декомпресія та компресія, серед лексичних – конкретизація, смисловий розвиток та антонімічний переклад. Низькою частотністю характеризуються

трансформації, представлені членуванням та об'єднанням речень, компенсацією та транслітерацією.

Однією з актуальних проблем художнього перекладу є відтворення структурно-семантичних особливостей мовних конструкцій оригіналу, враховуючи їх емоційно-експресивну специфіку. Передача авторського задуму можлива при наявності у мові тексту перекладу формальних еквівалентів чи близьких за структурою конструкцій. Якщо у мові перекладу відсутні мовні конструкції, що співвідносяться з мовою оригіналу, то необхідні результати перекладач отримує шляхом використання у тексті перекладу калькованої вихідної форми з наступним дослівним відтворенням оказіональних форм.

Проблематика сучасного перекладознавства та міжкультурної комунікації характеризується також зміщенням акценту з пошуків нових стилів спілкування до розробки способів підвищення його ефективності. В зв'язку з цим особливо важливою є проблема співвідношення та якісного використання різних видів перекладу: письмового, синхронного, перекладу з листа, двостороннього, послідовного, абзацно-фразового і т.д.

Інший аспект перекладацької проблематики – це проблема збереження не лише змісту тих чи інших елементів тексту оригіналу, але і їхньої національної і історичної специфіки, що вимагає від перекладача передачі історичних реалій, особливостей етикету, національного колориту, психологічних рис. У перекладі значимі також жанрові особливості текстів оригіналу.

Визначились також основні напрями перекладознавства: літературознавчий і мовознавчий. Третій напрямок (праці В. Коптілова, М. Новикової, О. Чередниченка) ґрунтується на синтезі мовознавчих і літературознавчих методів дослідження.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку теорії перекладу характерний перехід від узагальнюючої інтерпретації перекладу до його глибокого лінгвістичного опису, що відтворений у мовних моделях та контекстуальній взаємодії елементів різних мовних рівнів, комплексі екстралінгвістичних факторів, що є специфічними для кожної мови. Проведене нами дослідження

дозволяє зробити певні висновки про те, що щоб досягти адекватної передачі семантичної, експресивно-емоційної, естетичної, соціокультурної інформації у більшості випадків слід поєднувати різні види художнього перекладу.

Для подальшого дослідження певний інтерес викликають проблеми відтворення референтних текстових характеристик у мовах оригіналу та перекладу, прагматичних аспектів фреймів, що співвідносять дії суб'єкта мовлення з прийнятими нормами поведінки у різних культурах та певними обставинами, які репрезентують різні форми людського буття.

Список використаних джерел

1. Білозерська Л.П. Термінологія та переклад: [навч. посібник для студентів філологічного напряму підготовки] / Білозерська Л.П., Возненко Н.В., Радецька С.В. – Вінниця : Нова КНИГА, 2010. – 232 с.
2. Вопросы теории и практики перевода : сб. науч. трудов. – Иркутск, 1999. – Вып. 2. – 134 с.
3. Гарбовский Н.К. Отражение как свойство перевода / Николай Константинович Гарбовский // Вест. Моск. ун-та. Сер.22, Теория перевода. – 2008. – №4. – С. 26-36.
4. Есакова М.Н. Прагматические аспекты перевода (на материале произведений М. Булгакова) / Мария Николаевна Есакова // Вест. Моск. ун-та. Сер.22, Теория перевода. – 2008. – №4. – С. 3-25.
5. Карабан В.І. Попередження інтерференції мови оригіналу в перекладі (вибрані граматичні та лексичні проблеми перекладу з української мови на англійську) : [навчальний посібник] / В.І. Карабан, О.В. Борисова, Б.М. Колодій. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 208 с.
6. Корунець І.В. Просодійні елементи як об'єкт відтворення в перекладі / Ілько Вакулович Корунець // Всесвіт. – 2004. – № 9-10. – С. 150-160.
7. Лилова А. Введение в общую теорию перевода / Анна Лилова. – М. : Высш. шк., 1985. – 255 с.

8. Львовская З.Д. Современные проблемы перевода / Зинаида Давыдовна Львовская ; [пер. с испанского В.А. Иовенко]. – М.: Изд-во URSS, 2007. – 220 с.
9. Макарова Л.С. Прагматические модификации художественной информации в переводе / Людмила Сергеевна Макарова // Вест. Моск. ун-та. Сер. 9, Филология. – 2004. – №4. – С. 82-88.
10. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингв. теории перевода / Яков Иосифович Рецкер ; дополнения и комментарии Д.И. Ермоловича. – 3-е изд., стереотип. – М.: Р. Валент, 2007. – 244 с.
11. Соціокультурні та етнолінгвістичні проблеми галузевого перекладу в парадигмі євроінтеграції : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції 3 квіт. 2008р. / за заг. ред. А. Г. Гудманяна, С. І. Сидоренка. – Київ: НАУ, 2008. – 220 с.
12. Социокультурные проблемы перевода : сб. науч. трудов / [Гришаева Л.И., Кретов А.А., Поленчук О.Б., Титов В.Т.] ; под. ред. Н. А. Фененко. – Воронеж, 2002. – Вып. 5. – 166 с.
13. Федоров А.В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) / Андрей Венедиктович Федоров. – М. : Высшая школа, 1983. – 303 с.
14. Bell R.T. Translation and Translating: Theory and Practice / Roger Bell. – N.-Y.: Longman, 1997. – 298 p.
15. Hatim B., Mason I. Discourse and the Translator / B. Hatim, I. Mason. – N.-Y.: Longman, 1997. – 258 p.
16. Mounin G. Les problèmes théoriques de la traduction / Georges Mounin. – P. : Gallimard, 1963. – 296 с.

Анотація

Проблеми адекватності перекладу, визначення меж перекладу та можливостей реалізації перекладацьких трансформацій є актуальними на сучасному етапі. Ми проаналізували важливість проблеми використання

перекладацьких трансформацій в англо-українських перекладах. Перекладацькі трансформації трактуються як лексико-семантичні, структурні і функціональні засоби адекватної передачі асоціативно-інформаційних зв'язків у текстах оригіналу та перекладу, що відтворює особливості процесу вербалізації певних концептуальних ознак у когнітивному процесі на лінгвальному та паралінгвальному рівнях, враховуючи аломорфні та ізоморфні особливості мов оригіналу та перекладу.

Ключові слова: перекладацькі трансформації, аломорфні особливості, ізоморфні особливості, інтерференція.

Summary

The problems of adequate translation means, translation limits and potentiality of the use of translation transformations are topical nowadays.

We analyzed the importance of using some translation transformations in the English-Ukrainian translation sources. Translation transformations are analyzed as lexico-semantic, structural and functional adequate means of covering different associate correlative and informative relationships in the target and source text fragments, resulting in peculiarities of verbalizing some conceptual matters as consequence of cognitive modeling mechanisms which favour correlation at the lingual and paralingual levels, and considered different isomorphic or allomorphic peculiarities of contrastive languages.

Key words: translation transformations, allomorphic features, isomorphic features, interference.